

کتابشناسی

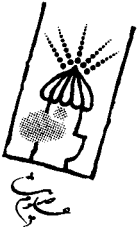
«زیارت جامعه کبیره»

◀ ناصرالدین انصاری قمی

زیارت جامعه کبیره، معروف‌ترین زیارت ائمه اطهار(ع) است، که اختصاص به زمان و مکان ویژه‌ای ندارد و در هر زمان و جایگاهی می‌توان امام را بدان زیارت نمود. این زیارت، از نظر شیوایی گفتار و زیبایی اسلوب و اوج معانی در قله بلند فصاحت و ستیغ بلاغت قرار دارد که از گفتار گهربار حضرت امام هادی(ع) تراویده و از زمانهای دور تا کنون، همواره مورد نظر علما و محدثین عامه و خاصه قرار داشته است.

این زیارت شریفه، در کتابهای شیخ صدوق - فقیه و عیون الاخبار - و شیخ طوسی - تهذیب - آمده و حاکم نیشابوری در مستدرک و شیخ الاسلام جوینی هم در فرائد السمطين آن را ذکر کرده‌اند. جامعه کبیره، که به فرموده علامه مجلسی: از جهت سند، صحیح‌ترین زیارات و از نظر موارد، جامع‌ترین آنها و از دیدگاه الفاظ، فصیح‌ترین آنها و از نظر مفهوم، بلیغ‌ترین آنها و از جهت مرتبه، والاترین آنها است.^۱

از این رو، علما و محدثین شیعه، به شرح و تفسیر آن به زبانهای مختلف پرداخته، که این مقاله عهده‌دار معرفی و توصیف پنجاه و پنج شرح و ترجمه - فارسی، عربی و انگلیسی - آن می‌است. البته نویسنده ادعای استقصای تام ندارد، اما از هیچ کوششی هم فروگذار نکرده است.

الف. کتاب های چاپی عربی

- الأنوار الساطعة في شرح [ال]زيارة الجامعة

[حاج شیخ] جواد کربلایی

قم، مؤسسه دارالحدیث، ۱۳۷۷ ش،

ج ۵، دوم، وزیری.

در مقدمه جلد نخست آن، رساله ای مفصل درباره ولایت ائمه اطهار (ع) آمده است.

- الأنوار اللامعة في شرح الزيارة الجامعة

[علامة] سیّد عبدالله بن محمد رضا شبر کاظمی (۱۱۸۸ - ۱۲۴۲ ق)

تحقیق: فاضل فراتی و علاء کاظمی

قم، مکتبه الامین، ۱۴۲۲ ق، ۲۰۸ ص، وزیری.

این کتاب، مکرر در ایران و عراق و لبنان به چاپ رسیده و به فارسی هم ترجمه شده

است.

- انوار الولاية الساطعة في شرح [ال] زيارة الجامعة

سیّد محمد بن رضی الدین حسینی وحیدی شبستری (۱۳۳۵ - ۱۴۲۱ ق)

ترجمه و تحقیق: شیخ هاشم صالحی

قم، وفایی، ۱۳۷۶ ش، ۳۰۰ ص، وزیری.

- حقائق الأسرار

[شیخ] محمدتقی آفانجفی اصفهانی (م ۱۳۳۲ ق)

تالیف: ۱۲۹۶ ق.

اصفهان، ۱۲۹۶ ق.

این کتاب به وسیله مؤلف، به فارسی ترجمه شده و در حاشیه آن به چاپ رسیده است.

ر. ک: الذریعة، ج ۷، ص ۲۹ و ج ۲، ص ۳۵.

- سند الزيارة الجامعة

سید یاسین موسوی

دمشق، حوزة اهل البيت (ع)، ۱۴۱۹ق، ۶۰ص، رقمی.

- شرح الزيارة الجامعة الكبيرة

[شیخ] احمد احسایی (۱۱۶۶ - ۱۲۴۳ق)

بیروت، دارالمفید، ۱۴۲۰ق، ۴ج، وزیری.

این کتاب، مکرر در ایران و عراق به چاپ رسیده و در برگیرنده آرا و نظریات خاص مؤلف است که فرقه شیخیه بدو منتسب اند و مورد پذیرش علمای شیعه قرار نگرفته است. دکتر عبدالعلی گویا درباره این کتاب می نویسد:

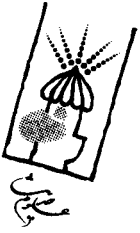
این زیارت را به گونه ای شرح نموده که گاه، علم اعداد و جفر و طب یونان و حکمت و فلسفه شناخته شده نزد خود را با شرح زیارت نامه، آمیخته و معجون مخصوصی را در بعضی موارد، ارائه داده است تا آن جا که باید گفت: آن اندازه که وی، در تدوین این شرح زحمت کشیده، موفق نبوده و حتی در پاره ای مواقع، مطالب خوب وی، تحت الشعاع نکات فلسفی و ناخالصی های یاد شده، قرار گرفته و حتی خنثا گردیده و کتاب را نزد اهلش از ارزش عالی خود انداخته. با این وجود، در جمع آوری و استفاده از اخبار آل محمد، منتهای کوشش خود را به خرج داده و اخباری که وی از فرمایشات ائمه معصومین (ع) جمع آوری نموده، همه به گونه ای خوب گزینش یافته و بجا انتخاب گردیده است. (علی (ع) و زیارت جامعه کبیره، ص ۲-۳).

این کتاب، حاوی احادیث فراوانی است که همه آنها یک جا، در کتاب زیر گرد آمده است:

- احادیث شرح الزيارة الجامعة

[ابوالمکارم شیخ] حسین المطوع

کویت، ۴ج (قطور).

- شرح الزيارة الجامعة الكبيرة (= تلويح الإشارة في تلخيص شرح الزيارة)

[شيخ] احمد احساى (م ۱۲۴۳ ق)

تلخيص: سيد محمد حسين مرعى شهرستانى (۱۲۵۵ - ۱۳۱۵ ق)

بيروت، مؤسسة البلاغ، ۱۴۲۴ ق، ۱۷۰ ص، وزيرى

مؤلف، در اين كتاب، لبّ مطالب را با حذف مكررات و مستطردات آورده و در

حاشيه آن، متشابهات و اشتباهات كتاب را تصحيح نموده و خود را با نام مستعار

«عبدالصمد حائرى مازندرانى» شناسانیده است.

- الشموس الطالعة في شرح الزيارة الجامعة

آقاريحان الله بن سيد جعفر كشفى بروجردى (۱۲۶۷ - ۱۳۲۸ ق)

تهران، ۱۳۵۴ ق.

ر. ك: الذبيعة، ج ۱۴، ص ۲۲۲

- الشموس الطالعة في شرح الزيارة الجامعة

[علامة] سيد حسين همدانى درودآبادى (م ۱۳۴۴ ق)

تهران، مركز نشر كتاب، ۱۳۷۸ ق، ۵۴۴ ص، رقى

اين كتاب، يکى از بهترين شروح زيارت جامعه و حاوى تحقيقات ارزشمند و مطالب

سودمند است.

- الصوارم القاطعة والحجج الائمة في إثبات صحة الزيارة الجامعة

[شيخ] عبدالكريم عقيلى.

قم، مؤسسة بضعة المصطفى، ۱۴۲۱ ق، ۱۸۰ ص، وزيرى.

مؤلف، در اين كتاب از رجال سند زيارت جامعه و اثبات وثاقت آنان بحث کرده است.

- فی رحاب الزيارة الجامعة الكبيرة

سیدعلی حسینی صدر

قم، دارالغدیر، ۱۳۸۲ش، وزیری، ۷۰۰ص.

ب. کتاب های چاپ فارسی

- ادب فنای مقرران (ج ۱)

عبدالله جوادی آملی

قم، اسراء، ۱۳۸۱ش، ۵۳۵ص، وزیری.

- اسرار الزيارة وبرهان الإنابة في شرح زيارة الجامعة

[شیخ] محمدتقی آقاجفی اصفهانی (م ۱۳۳۲ق)، چاپ ۱۲۹۶ق.

این نوشتار، ترجمه شرح عربی ایشان، به نام حقائق الاسرار است که در حاشیه آن به چاپ رسیده است.

ر. ك: الذریعه، ج ۲، ص ۳۵ و ج ۷، ص ۲۹.

- الانوار الثالعة فی شرح الزيارة الجامعة

شیخ علی اصغر منوری تبریزی (م ۱۴۲۴ق)

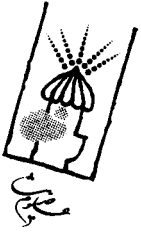
قم، مؤمنین، ۱۳۸۰ش، وزیری، ۵۲۱ص.

- با اختران تابناك ولايت

[علامه] سید عبدالله شبّر (۱۱۸۸-۱۲۴۲ق)

ترجمه: عباسعلی سلطانی گلشیخی

مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۷۲ش، ۲۴۴ص، وزیری.

- ترجمه زیارت جامعه کبیره

سید مهدی شجاعی

مندرج در کتاب مقامات اولیا، نوشته سید مجتبی حسینی.

- ترجمه منظوم زیارت جامعه کبیره

احمد زمرّدیان شیرازی (متخلص به «زار»)

مندرج در کتاب مقام ولایت (شرح زیارت جامعه) از خود شاعر.

- ترجمه منظوم شرح الزيارة الجامعة

[شیخ] احمد احسائی (م ۱۲۴۳ ق)

سروده: ابوالقاسم تهرانی (متخلص به «پروین»)

تهران، ۱۲۷۸ ق.

- خزان العلم و اهل بیت الوحی (ج ۱)

سید حسین آیت اللهی جهرمی

جهرم، مجتمع شهید مصلی نژاد، ۱۳۷۷ ش، ۱۰۸ ص، رقعی.

- زیارت جامعه: امام شناسی در گفتار امام هادی (ع)

ترجمه: هیئت تحریریه مؤسسه در راه حق

قم، در راه حق، ۱۳۸۰ ش، ۴۰ ص، جیبی، دوم.

- سیمای ائمه: شرح زیارت جامعه

علی نظامی همدانی

تقریر: خانم حصاری همدانی

قم: فرایض، ۱۳۷۸ ش،
۳ جلد، ۵۳۶+۳۶۸+۳۶۸ ص، وزیری

- شرح زیارت جامعه کبیره

[علامه] محمدتقی مجلسی اصفهانی (۱۰۰۳ - ۱۰۷۰ ق)

مقدمه و شرح حال: مهدی فقیه ایمانی اصفهانی

اصفهان: حسینیه عمادزاده، ۱۳۷۳ ش، ۱۹۰ ص (۴۰ ص، زندگی نامه و مقدمه +
۱۵۰ ص) وزیری.

این کتاب، برگرفته از اللوامع صاحبقرانی، شرح فارسی کتاب من لا یحضره الفقیه
است. همچنین، زیارت جامعه را در روضة المتقین (شرح عربی کتاب من لا یحضره
الفقیه) هم شرح نموده است.

- شرح زیارت جامعه کبیره

سید ضیاءالدین استرآبادی

تهران: مکتب قرآن، ۱۳۷۲ ش / ۱۴۱۳ ق، ۳۴۱ ص، وزیری.

- شرح زیارت جامعه کبیره

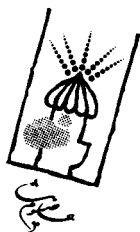
[علامه] سید محمدتقی نقوی قاینی

تهران: نشر صادق (ع)، ۱۳۷۸ ش، ۵۳۰ ص، وزیری.

مؤلف، نهج البلاغه، خطبه فدکیه حضرت زهرا، خطبه پیامبر اکرم در غدیر خم و
دعای کمیل را نیز شرح کرده است.

- شرح زیارت جامعه کبیره

[شیخ] محمدهادی فخرالمحققین شیرازی (۱۳۴۰ - ۱۴۲۰ ق)

مقدمه و تحقیق: سید محمدجواد طبسی حائری

مشهد، فدک، ۱۳۶۸ ش / ۱۴۱۰ ق، ۲ ج (۵۵۲ + ۵۵۰ ص)، وزیری.

این شرح، یکی از بهترین شرح‌های زیارت جامعه به فارسی و آکنده از فواید تاریخی، حدیثی، تفسیری، ادبی و لغوی است.

- شرح زیارت جامعه کبیره (= پرتو ولایت)

سید محمد وحیدی شبستری (۱۳۳۵ - ۱۴۲۱ ق)

تحقیق: هاشم صالحی

قم: وفایی، ۱۳۷۸ ش، ۳۰۲ ص، وزیری.

این کتاب، به عربی ترجمه شده است.

- شرح و تفسیر زیارت جامعه کبیره (ج ۱)

سید رحیم توکل

تهران، کلینی، ۱۳۷۲ ش / ۱۴۱۴ ق، ۱۵۸ ص، رقعی.

- شمس طالعه در شرح زیارت جامعه

[میرزا] محمد طیب زاده احمدآبادی اصفهانی

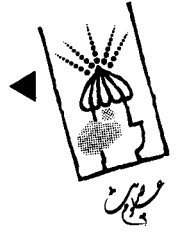
تهران، ۱۳۷۶ ق، ۲ ج، سوم.

- عطر ولایت (زیارت جامعه همراه با پارسی شده منثور و منظوم)

ترجمه نثر: مهدی جعفری.

ترجمه نظم: علی لباف

تهران، مؤسسه فرهنگی دانشوران، ۱۳۷۵ ش / ۱۴۱۷ ق، ۸۳ ص، رقعی.

- علی علیه السلام و زیارت جامعه کبیره

عبدالعلی گویا (۱۳۴۰-۱۴۱۵ ق)

تهران، زواره، ۱۳۷۸ ش، ۳۱۰ ص، وزیری.

- فوائد نافعہ شریفہ در شرح زیارت جامعه

[حاج میرزا] محمد توتونچی تبریزی (م ۱۳۹۵ ق)

تبریز، ۱۳۴۱ ش.

مؤلف، زیارت عاشورا را نیز شرح کرده است.

- مقام ولایت: شرح زیارت جامعه

احمد زمرّدیان شیرازی

تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴ ش، ۸۲۷ ص، وزیری.

مؤلف، دعاہای: کمیل، ندبہ، افتتاح، ابوحمزہ و دعای سحر را نیز شرح کرده است.

- مقامات اولیا: شرحی بر زیارت جامعه کبیره (ج ۱)

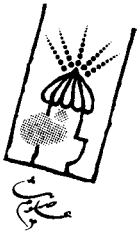
سید مجتبیٰ حسینی

تهران، نیستان، ۱۳۷۹ ش، ۳۳۳ ص، وزیری.

- نجوم لامعہ در شرح زیارت جامعه

ابوتراب ہدایی (۱۲۷۴-۱۳۷۳ ش)

مشهد، چاپ خانہ خراسان، ۱۳۶۶ ش، ۳۲۴ ص، رقمی.

ج. کتاب‌های خطی عربی

- الاعلام اللامعة في شرح الزيارة الجامعة

سید محمد طباطبایی بروجردی (م ح ۱۱۶۰ ق) (جدّ پدری سید بحر العلوم) نسخه خطی آن، به ش ۱۹۴ در کتاب خانه فاضل خوانساری (در شهر خوانسار) به کتابت شیخ موسی خوانساری موجود است.
ر. ک: الذریعة، ج ۲، ص ۲۳۹؛ فهرست کتاب خانه، ج ۱، ص ۱۴۲.

- الانوار الساطعة في شرح الزيارة الجامعة

علامه شیخ محمدرضا غراوی نجفی (۱۳۰۴ - ۱۳۸۵ ق)

المنتخب من اعلام الفكر والادب / ۴۹۶

- أئیس الطلاب

[آقا] محمد جعفر بن آقا محمدعلی بن وحید بهبهانی

پایان تألیف: ۱۲۴۵ ق.

بخشی از کتاب، شرح زیارت جامعه است.

ر. ک: الذریعة، ج ۲، ص ۴۵۹.

- شرح بعض عبارات الزيارة الجامعة الكبيرة

معین الدین بن محمد صادق خادم الحسینی

نسخه خطی آن به ش ۵۷۴۹، در کتاب خانه دانشکده الهیات دانشگاه تهران موجود است.

ر. ک: فهرست کتاب خانه الهیات، ج ۱، ص ۳۰۸.

- شرح الزيارة الجامعة الكبيرة

بهاء الدین سید محمد نایینی مختاری (م ۱۱۳۰ - ۱۱۴۰ ق) (معاصر شیخ حرّ عاملی).

نسخه خطی آن به ش ۳۹۱۸ در کتاب خانه آیه الله گلپایگانی (قم) موجود است.

۲۶۰

ر. ک: الذریعة، ج ۱۳، ص ۳۰۶؛ فهرست کتاب خانه، ج ۱، ص ۱۳۹.

- شرح الزيارة الجامعة الكبيرة

محمد قاسم بن محمد کاظم رازی

پایان تالیف: نوزدهم جمادی الثانی ۱۱۳۳ به نام شاه سلطان حسین صفوی

نسخه خطی آن به ش ۳۹۴۳ در کتاب خانه دانشگاه تهران موجود است.

ر. ک: فهرست کتاب خانه، ج ۱۲، ص ۲۹۳۳.

- شرح الزيارة الجامعة الكبيرة

[میرزا] علی نقی حائری طباطبایی (آل صاحب ریاض) (م ۱۲۸۹ق)

شرح مزحی گسترده ای بوده که ناتمام مانده است.

ر. ک: الذریعة، ج ۱۳، ص ۳۰۶.

- شرح الزيارة الجامعة الكبيرة

[حاج میرزا] علی غروی علیاری تبریزی (۱۳۱۹-۱۴۱۷ق)

نویسنده، شرح دعاهاى: صباح، کمیل، ابو حمزه، افتتاح را نیز نگاشته است.

ر. ک: السلسلات في الإجازات، ج ۲، ص ۵۷۸؛ مجله آینه پژوهش، ش ۴۳، ص ۱۱۱.

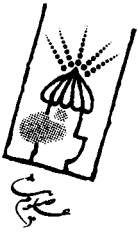
- شرح الزيارة الجامعة الكبيرة

سید محمد علی موحد ابطحی اصفهانی (۱۳۴۷-۱۴۲۳ق)

نویسنده شرح دعاهاى کمیل، ندبه، افتتاح، ابو حمزه، عاشورا و صحیفه سجادیه نیز

نوشته است.

المسلسلات في الإجازات، ج ۲، ص ۵۸۳؛ مجله آینه پژوهش، ش ۷۶، ص ۱۳۲.

▶ ۲۶۱

- شرح الزيارة الجامعة الكبيرة

مؤلف: ناشناخته.

نسخه خطی آن، در مجموعه ش ۴۳۷۳ در کتابخانه مجلس شورای اسلامی، در ۴۶ برگ موجود است.

ر. ک: فهرست کتابخانه مجلس، ج ۱۲، ص ۸۳.

- کاشف الاسرار

[میرزا] هدایة الله کلپایگانی

د - کتاب های خطی فارسی

- الإلهامات الرضویة

سید محمد بن محمود حسینی لواسانی تهرانی (م ۱۳۵۵ق)

ر. ک: الذریعة، ج ۲، ص ۳۰۲.

- ترجمه زیارت جامعه کبیره

[علامة ملا] محمدباقر مجلسی اصفهانی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ق)

ر. ک: الذریعة، ج ۴، ص ۱۰۷؛ کتابشناسی علامه مجلسی، ص ۱۸۹.

نسخه خطی آن به ش ۱۵ در کتابخانه سازمان لغت نامه دهخدا موجود است.

ر. ک: نسخه های خطی، ج ۳، ص ۱۳۶

- ترجمه زیارت جامعه کبیره

مؤلف: ناشناخته

نسخه خطی آن در مجموعه ش ۱۰۵۰ در کتابخانه مجلس شورای اسلامی موجود است.

ر. ک: فهرست کتابخانه، ج ۲۳، ص ۳۵۹.

- القاطعة في شرح [الـ]زيارة الجامعة

سیّد حسن رضوی قمی (.... - ۱۳۵۸ق)

نسخه خطی آن، به خط مؤلف، در ۱۴۶ برگ (۲۹۲ صفحه)، در کتاب خانه آیه الله گلپایگانی قم به ش $\frac{۳۹}{۲۴}$ موجود است.
ر. ک: فهرست کتاب خانه.

- شرح زیارت جامعه کبیره

[علامة ميرزا] محمد علی چهاردهی رشتی نجفی (م ۱۳۳۴ق)

شرح فارسی مفصّلی بوده است.

ر. ک: الذریعة، ج ۱۳، ص ۳۰۶.

- شرح زیارت جامعه کبیره

[شیخ] عباس حائری تهرانی (۱۲۹۸ - ۱۳۶۰ق)

مؤلف، شرح هایی بر اصول کافی و زیارت عاشورا نگاشته است.

ر. ک: نقباء البشر، ج ۴، ص ۹۹۰؛ گنجینه دانشمندان، ج ۴، ص ۴۲۶.

- شمس طالعه در شرح زیارت جامعه

[علامه] سیّد عبدالله موسوی بلادی بوشهری (۱۲۹۰ - ۱۳۷۲ق)

ر. ک: الذریعة، ج ۱۴، ص ۲۲۳.

کتاب های چاپی انگلیسی

- زیارت جامعه کبیره (با ترجمه انگلیسی)

قم، انصاریان، ۱۳۸۰ش، ۶۶ ص، رقعی.

- زیارت جامعه کبیره (با ترجمه انگلیسی)

قم، مؤسسه امام حسین (ع)، ۱۳۷۶ش، ۴۸ ص، رقعی.